

Hembygden blir vad du gör den till.

Landshövdingeord å Lojsta slott. — Årets midsommarfest glad och gemytlig i sångens och musikens tecken. — "Gotland, hell dig" och åttaårig spelman från Hellvi gjorde succé.

Den blågula duken framför vikingahallen å Lojsta slott smälde friskt för sydvästen på midsommaridagens middag och midsommarstangens kransar voro i ständig rörelse. Den gassande solen saknades och stundvis kändes det t. o. m. riktigt svårt, molnen blevo allt mörkare och det var ganska sällsynt att en solstråle kunde leta sig igenom och ge mera av färg åt den vackra tavlan.

Publiktillströmningen var också i år något mindre, i första hand väl beroende på vädret, men den skarpa konkurrensen med andra fester torde även ha inverkat. Mellan två och tre tusen personer voro dock med om Lojsta slotts hembygdsförenings adertonde midsommarfest. Föreningen trädde alltså i år in i de aderton krets skulle man kunna säga och det gjorde den värdigt, den senaste festen står ej sina föregångare efter. Skulle det anmärkas på något så vore det på — det alltså på rikhaltiga programmet, men dess omfattning har ju mångårig tradition och när det därtill är omväxlande och lättanfattat anmanas det med samma täcksamhet som alltid kännetecknat den ärligen återkommande publiken.

Vid tvåtiden höjde hr Emil Dalström taktpinnen för sitt duktiga spelmanförband och så kländes det i med en gammal brudmarsch, den s. k. paradmarschen. Tonerna voro kraftiga och ur de mörka molnen började regnet sila så vackert, publiken blev strax orolig men efter några minuter var det åter vackert — vilket det förblev hela dagen. Ordf. i hembygdsföreningen, folkskoll. Rud. Blomqvist, framträdde därpå och hälsade alla välkomna. Han riktade sig härvid särskilt till landshövding Ola Jeppsson, dagens högtidstälare. Vem vill i dag ej vara med och hälsa vår nye landshövding välkommen till Gotland och till Lojsta slott, sade hr Blomqvist bl. a. Vi veta redan att vi fått en bra och gemytlig landsfader, som vi gutar med värdnad och aktning skola se upp till och Ni kan i dag, hr landshövding, vara förvisad att vi öppnat stora famnen för Eder.

Landshövding Jeppsson höll härefter högtidstalet, vilket formade sig till en vacker hyllning för hembygd och fosterland. Inledningsvis erinrade tal. om att han för många år sedan besökt Gotland och då även varit vid Lojsta slott. Han hade redan då gripits av högaktning för de åkerns män, som tillvaratagit Lojsta slott och dithörande området. Tal. gav därefter en liten historik över föreningen vilken karakteriserades som varande ett verktyg att kunna bevara dyl värden till nuvarande och kommande generationer.

Tanken på en hembygdsförening hade uppstått 1920 och året efter blev tanken förverkligad. De män som togo initiativet och sedan fört idéerna vidare äro att gratulera och Gotland är också tack vare dessa att gratulera därför att Lojsta slott med sin säregna skönhet blivit bevarat, sade landshövdingen i fortsättningen bl. a. Gotlänningen är känd för sin starka hembygdskänsla, sade han vidare, de som lämnat hemmet bevara minnet av hembygden och försöka i många fall främja dess intressen. Barnomens byggd, där vi tagit de första stegen och haft de första glädje- och sorgestunderna, den första mödan och vederkvickelsen, står klar i vårt minne, även om vi komma långt därifrån. Ett hem är det bästa som kan ägas och om det är gott är det det bästa som kan ges oss här på jorden. Men, fortsatte tal., kärleken till hembygden får ej stanna vid minnet av det förlutna, vi skola göra allt för att vår hembygd skall bli så bra som möjligt både i kulturellt och ekonomiskt hänseende, hembygden blir vad vi gör den till. Med detta blir också fosterlandet allt bättre, ty detta är hembygden i vidsträckt mening. Tal. citerade:

"Fosterlandet blir vad du gör det till, blir så lust och fagert och rikt du vill, det är du som bebor det, av din gärning beror det, fosterlandet blir, vad du tror och vill."

Landshövdingen slöt med en appell om gemensamt arbete för det gemensamma bästa, varpå han utbragte ett kraftigt baserat leve för hembygden. På förslag av hr Blomqvist invaldes därefter landshövding Jeppsson som hedersledamot i hembygdsföreningen.

liga kongressdagarna visats den nordiska ungdomsskaran.

Visby 25. 6. 1939.

Nordens godtemplares ungdomsförbund.

Gösta Elfving,

förbundsordförande.

detta val följdes av ett gammalt gotländskt leve och tusentals gutar hade säkert en varm önskan i sitt "hoi, hoi, hoi, hurra-a-a-a."

Senare på dagen invaldes även docent Märten Stenberger till hedersledamot.

Närmast på programmet utförde nu Spelmansförbundet en som alltid livligt uppskattad avdelning musik, huvudsakligen gammal gotländsk. Så följde uppläsning av en av fru Alma Nyström, Garda, författad dikt "Midsommarhyllning till Gotland".

Nu blev det en av dagens allra bästa programpunkter, nämligen framförandet av det imponerande och mäktiga körverket "Gotland, hell dig" med ord av gotländskalden Gustaf Larsson och musik av dir. Fr. Mehler. För framförandet svarade Musikaliska sällskapets kör och orkester med dir. Mehler som dirigent. Som solister medverkade fru Walborg Beer och hr Eric Jakobsson, varvid den förva utförde sångpartierna. Verket har tidigare varit föremål för utförlig recension varför vi här endast inskränka oss till att nämna att i denna omgivning på en flak av det gutniska landet som ligger i sommarens leende prakt det kom till sin absoluta rätt, och applåderna tycktes heller aldrig vilja tystna.

Docent Märten Stenberger höll därefter ett synnerligen intressant och upplysande föredrag om "De stora kulturskiftena under Gotlands förhistoriska tid".

Docent MÄRTEN STENBERGER.

Hur den gotländska bondeklassen uppstod.

Den gamla uppfattningen om stenåldersfolket, erkännerligen det gotländska, som sammansatt av mycket primitiva och lågt stående varelsor, få vi åtminstone vad stenålderns senare del beträffar kastat över bord. Bara de senaste årens undersökningar här på Gotland ha bidragit till att på ett radikalt sätt förändra och samtidigt föröka den bild, som vi förut förmått skapa oss av stenålderns gotlänningar. Det är de högeligen märkliga fynden från den med massor av gravar fyllda stenåldersboplatsen vid Västerbjers i Gothen, som jag här särskilt åsyftar, en fyndlokal utan lik, när det gäller att rätt söka bedöma det gotländska folk, vilket existerade under ett skede 4000 år äldre än vårt eget. Den låter ju aktningvärt avlägsen denna tid, men försöker vi dela upp den på generationer, förlorar den mycket av sin respektgivande längd. Fyra årtusenden. Räkna vi med ett antal av tre generationer pr århundrade, så blir det ändå inte flera än ungefär 120 generationer gotlänningar, vilka bilda länken förenande vår egen maskinålder med Västerbjersborna därute på sin udde vid den dåtida stranden av Östersjön.

Men vad är det då för märkvärdigt med det man funnit vid Västerbjers. Ja, det är en lång och rätt invecklad historia, men vare nog sagt att fynden från Västerbjers avlösa för oss ett hyarnt litet samfund från stenålderns slut, vilket måste ha utvecklats samma framträdande egenskaper som folket i de gotländska storgårdarna och samhällena under långt senare tider, med andra ord, de måste ha varit skickliga handelsmän och förfärdigt att upprätthålla givande handelsförbindelser med hela sin omvärld. Vi spåra alltså här början till det Gotland, som snart på handelsområdet skulle bli det ledande landet i Östersjön; nu lades grunden till denna anmärkningsvärda utveckling. Enbart detta förhållande ger en ny och visst tillräckligt mera respektgivande bild av den dåtida gotlänningen än vad vi förut lågt, ty upprätthållandet av så vidsträckt handelsförbindelser, som det här varit frågan om, måste i och för sig betyda hög kulturell standard. Här hittades sålunda i de rikt utstyrda gravarna sådana föremål, vilka måste ha blivit tillverkade av metall. Mellan Norrland, andra, som säkerligen kommit till i det mellansvenska området, det fanns härnäst från Weichsel-

FLITIG MIDSOMMARTALARE.

Landshövding Jeppsson var flitigt i c'len vid midsommarens fester. Midsommarafton öppnade han NGU-kongressen i domkyrkan samt talade på Röda korsets fest på Norra idrottsplatsen, på midsommaridagen talade landshövdingen på Lojstafesten och i går invigde han skulpturgruppen vid S:t Olofs sjukhus.

området, och andra saker buru vittne om förbindelser med Osttyskland och Mellan-tyskland. Det fanns vapen, antingen utgånga från valra Mellansverige eller från Sydfinland, det fanns yxor, vilka utan ringaste tvivel måste ha skapats av yrkesmän nere i Skåne och på det danska Jylland. Alla delar av det baltiska området utom de rent östliga hade lämnat sin tribut till detta gotländska stenålderssamhälle.

Men någonting ännu viktigare kunde konstateras bland alla dessa fynd. Det framkom massor av djurben, utgörande avfallrester från måltiderna, men bland dessa djurben voro sådana från vildebråd ytterst få. I stället var det ansevärliga mängder av ben från boskap, det var svinben i stort antal, men även ben av nötkreatur, av get och får och till och med av häst, som hittades här. Ben av husdjur ha aldrig funnits på Gotland i sådana avlagringar, vilka äro av äldre datum än Västerbjers. Men här förekomma de nu ymnigt. Till dessa fynd slöto sig även ett par bägformiga redskap av hjorthorn, vilka knappast kunna ha nyttjats annat än som hackor i ett primitivt jordbruk.

Det var den gotländske bonden, som på såg dagen, bonden och boskapskötaren. Och dessa näringar, som nu introducerats på ön, ha sedan dess vidmakthållits här, och gudskelov ännu i det stora hela taget även på det svenska fastlandet, som de stora huvudnäringarna. Detta är det största och viktigaste kulturskifte som någonsin ägt rum i vårt land, långt mera betydelsefullt än något av dem, som senare skulle komma att inträffa.

Nästa stora revolutionerande händelse i folkets liv, som kom att bilda inledningen till en ny epok, lät inte länge vänta på sig. Den gör sig gällande här omkring 1500 år före vår tideräkning början. Redan åttioåriga århundraden dessförinnan hade man på den europeiska kontinenten sålunda bekantskap med en mjuk, röd metall, som var lätt att smida och gjuta till allsköns föremål. Detta var en upplösning av ofantlig betydelse för människor, som dittills endast haft stenen att tillgå. Den röda metallen var koppar, som på sina håll träffas gedigen i Mellaneuropa. Uppfinningen ifråga måste därför förr eller senare äka, när tiden därför var mogen.

Snart nog lärde man sig att genom tillsättning av tenn få kopparn hårdare och mera brukbar för sitt ändamål, och när detta skett fick legeringen brons den ställning som utgångsmaterial för tillverkning av vapen och redskap, som den sedan skulle komma att behålla bland Europas folk under mera än ett årtusende. Vad betydde inte denna upplösning. Människan tog metallen i sin tjänst, må vara att Norden och Gotland måste importera varenda metallbit, men öns handelsläge och genom detta skapade resurser möjliggjorde en riklig import av det nya materialet. Med en metalllyxa i sin hand kunde bonden nu med större utsikt till framgång ta upp kampen mot skogen, han kunde röja och fälla träd lättare än förr, och den öppna bygden växte på skogens bekostnad. Detta var naturligtvis en händelse av enastående betydelse i vårt folks liv. Det stora nydölingsarbetet var snart i full gång i de södra delarna av vårt land, hela Sydsvrige hade på allvar blivit ett jordbrukaland.

Var alltså denna bekantskap med metallen en kulturell landvinning av ofantlig betydelse för sin tid, så skulle likväl nästa skifte bli av långt större vikt. Bronsen började på kontinenten att utträngas av en ny metall, vilken var långt mera lödämalsenlig än bronsen, som förekom i riklighet över all, men som måste smidas, ej gjutas som bronsen. Den var inte heller spröd som denna utan seg och motståndskraftig. Det var järnet. Vi veta inte var man först började tillverka järnföremål i vår världsdal, men för vårt eget lands del vill det synas som om det sedan gammalt handelsidkande Gotland varit om intet det allra första så ett av de första områden i vårt land, som började tillverka föremål av järn. Detta begynnande järnsmide kan förläggas till tiden omkring 500 år f. Kr. Nu var man helt oberoende av importen, ty sju- och nyrmalmer hade man tillgång till litet varstades, även på Gotland, churu ej i den utsträckning som på fastlandet. Utvecklingen torde snart ha skett med rasande fart, vårt land hade ingått i järnåldern och i denna järnålder befina vi oss alltför snart.

Nu och först nu blev folket här uppe i Norden de stora skogarnas herre. Brons-yxorna voro nog bra, men när det gällde att röja, fälla träd och bygga kunde de likväl inte jämföras med järnverktygen. Järnet behövde man ej spara på som bronsen, utan det togs inom relativt kort tid i bruk för allehanda praktiska ändamål, medan bronsen upphöjdes till heder och rang av smyckemetall. Järnets införande i Nordens tillvaro kan närmast jämföras med åkerbrukets och boskapskötseln på sin tid, snart sagt varje bonde hade möjlighet att av egna tillgångar göra sina redskap och blev sin egen husbehovsmed.

Det är först fram mot 1800-talets slut, som den gamla livsföringen börjar försvinna och ersättas med något nytt i industrina och ersättas med något nytt i industrina liemens tidevarv. Men de grundsatser, som utbildats under gammal tid, som långsamt växt fram i människornas medvetande, blivut vår uppfattning, de grundsatserna äro all-

jämt våra. På gränsen mellan norra och södra häradet här på Gotland står en grönsaten med en kort inskrift, vilken i sin strama kärighet tolkar dessa begrepp. Inskriften lyder: "Stående ära och tro och rikets råmärkens".

Härefter följde en konsertavdelning av Gotlands organistförenings kör under folkskoll. Simeon Jakobson, Viklau. Kören utförde med skild bravur ett flertal sånger och publiken blev de ej heller på applåderna. Så blev det uppläsning av skaldestycken, författarna voro ej så många och alstren voro givetvis av skiftande karaktär men hade dock alla något av värde.

Spelmansstämman hade rönt livligare deltagande, det var en hel del kända allmogespelmän som lito sina fejor ge liv åt de gamla gotländska valserna, polskorna och allt vad de beta. Det spelades både solo, duo, trio etc. Någon prisnämnd var det ej i år utan alla deltagare fingo mottaga minnesgåvor, detta var även fallet med skalderna. Den spelman som tillvann sig största intresset var åttaårige Henry Friberg från Hellvi, han var ej stort längre än fiolen men spelade med en säkerhet, som mången äldre kan avundas honom. Flott och ledigt averkade han både Groddavalsen, Akermans polska m. fl. Han hade f. ö. en ganska riklig repertoar och när publiken ovillkorligen ville han skulle spela efter en stund igen hade han helt andra saker att komma med, han spelade sammanlagt en sju, åtta stycken men kunde ännu flera. Vad månne bliva av detta barn...? Han fick för sina prestationer mottaga två stilig pakaler och konserter men det var han ärligen värd.

I punkten "Bygdehistorier" var det fru Alma Nyström som även i år gjorde sig hörd genom att "prata" på sitt kända sätt. Efter detta blev det åter sång, först ett flertal sångnummer av en damensemble och sedan allsång under folkskoll. Simeon Jakobsons ledning.

Sist blev det ringelkar runt midsommarstången, vilka fortgingo till framemot midnatt i den troiska halvskymningen, under det att månen då och då förstulet titade fram mellan björkarnas lövverk.